איימן ספייה: ממדי החלל הריק והשאלה: "מה אחר כך"?

ויסאם ג'ובראן מציע קריאה רחבה במפעל החיים האמנותי של האמן הפלסטיני המנוח איימן ספייה. הוא בוחן כיצד גוף האדם הופך לאתר המדבר את שפת החופש, והריקוד מפר את המוכר בכל פרטיו הנועזים, יורד לעומק סוגיית החופש ומודד את גבולות העצמי והתפרקותו.

מאמר מאת ויסאם ג'ובראן דצמבר 7, 2020

כשסוקרים את קורות חייו של הרקדן הפלסטיני איימן ספייה, שטבע למוות ב-24 במאי 2020 והוא בן עשרים ותשע, קשה לתפוש את קצב העשייה שלו ואת גודל הישגיו בחייו הקצרים.

ספייה נולד בכפר יאסיף שבגליל בשנת 1991. סביבתו והחינוך השמרני שקיבל לא הצליחו להכיל את החלומות הבלתי מרוסנים של האמן הצעיר. האופקים, האפשרויות והידע של המקום היו צרים לו, שהרי המרחק בין שורת האנשים בריקוד ה"דבקה" בחתונה לבין מה שהגיע אליו ספייה בשנות חייו האחרונות הוא כמרחק של גלקסייה אחוזת געגועים מהמקום שממנו בקעה. ספייה יצא ללמוד את שפות המחול והמוזיקה הבינלאומית ולהתאמן בהן בבית הספר "רמברט לבלט ולמחול עכשווי" בלונדון,1 ומאז הופיע במאות תיאטראות בינלאומיים, שימש ככוריאוגרף של מופעי מחול, השתתף בעשרות מופעים בארץ ובעולם, וקנה לו ניסיון רב במהירות עצומה.

ואולם ספייה לא הגביל את התמחותו המקצועית למופעי מחול ולכוריאוגרפיה. הוא היה מודע היטב לחלל הריק הקיים בחברה שלו בתחום אמנות המחול, ולכן התמסר בהתמדה גם לחינוכם של דורות חדשים. הוא לימד במספר מכוני מחול מקומיים ועיצב מופעים מיוחדים לסטודנטים. החשוב שבהם היה*בין שני עולמות*-,2 אשר הופק על ידי בית הספר למחול אל-מל בנצרת ועקבותיו עוד יהיו ניכרים בעשייה של הדור שספייה ליווה והכשיר.

חשיבותו של ספייה אינה נובעת רק מהיותו הרקדן הפלסטיני הראשון שהתמקצע בבלט קלאסי ובמחול מודרני והראשון שהתווה את הדרך הזו בחברה שלו ובדורו, אם כי דבר זה כשלעצמו מהווה פריצה נועזת של גבולות. הוא גם השפיע על התפישה האסתטית של הקהל שלו והטביע חותם עמוק ברוחם ובלבם של דור של רקדנים ורקדניות, להם הותיר מצפן שמסמן כיוון אוונגרדי חדש שכמותו לא הכירו. הישגיו הרבים במישור האמנותי, החברתי והחינוכי מבטאים את כל אלה.

أيمن.jpg

[1]איימן ספייה, מופע בין שני עולמות, באדיבות בית הספר אל-אמל, נצרת

[2] איימן.jpg

[3]איימן ספייה, מופע בין שני עולמות, באדיבות בית הספר אל-אמל, נצרת

[4] أيمن.jpg

[5]

אי אפשר להבין מי היה איימן בלי להבין את שפת הריקוד, הבלט והמחול המודרני והפוסט-מודרני, שבה גוף הרקדן חשב, חלם ו"דיבר". שפה זו מתפתחת בהתמדה והיא דורשת אימון קפדני, מתמשך ומתיש הן לנפש והן לגוף, החל בשנות הילדות המוקדמת. זהו אימון בלתי פוסק, המוקף בפיקוח של מראות שמכסות את קירות חדרי האימונים הסגורים. עם השנים ועם הצטברות הניסיון הן הופכות למראות פנימיות ביקורתיות יותר ואכזריות יותר; אימון המלווה בזיעה שמכסה את הגוף המרחף בחופשיות כאשר כף רגלו של הרקדן נשארת באוויר לרגע אחד, כמו בציור *הנדנדה*,[3] או כאשר הוא משתעשע בכוח הכבידה בקלילות ובתמימות עירומה, כקלילותה של האֵלה בציורו של סנדרו בוטיצ'לי *לילידת ונוס*.[4] לקשיים האלה מתווספים כוחן של הדעות הקדומות המושרשות בחברה שבה הרקדן גדל מבפנים, כמו גם הקיפוח החברתי מבחוץ.

נוכחתי במספר מופעים שספייה השתתף בהם, הן כרקדן והן ככוריאוגרף. השונות האופפת מופעים אלו טלטלה את הקהל, שלא היה רגיל לריקוד מסוג זה, ולא הותירה מקום להכחשת הקסם של הסצנות. האקספרסיביות, הקוהרנטיות והבחירות המוזיקליות ביטאו את מה שהדיבור הרהוט אינו יכול לבטא.

המופעים האישיים של ספייה, ואלה שהוא עיצב והוביל, התאפיינו ב"שפה אמנותית יפה, מעודנת, עכשווית וחודרנית, מטלטלת, בלי התפשרות."[5] הופעות הסטודנטים שאותן הוביל התאפיינו גם בגאונות של עבודה קולקטיבית קפדנית שאפשרה לדור הרקדנים והרקדניות "לחדור אל מעמקי הישות של כל אחד ואחד, ולפרק אותה אל ישויות מרובות הניזונות משאלות קשות, ספקות וחרדה קיומית המחברות את הישות האנושית אל מהותה".

[6] safiah 1.jpg

[7]המופע דיבור הגוף, צילום תאמר מצאלחה, בית הספר עאיידה למחול עכשווי, 2018

[8] safia 2.jpg

[9]המופע דיבור הגוף, צילום תאמר מצאלחה, בית הספר עאיידה למחול עכשווי, 2018

פחות משנה לפני מותו של איימן, אחרי שנכחתי במופעו*בין שני עולמות*, במרץ 2019, ניהלנו בינינו שיחה ארוכה. לא חשבתי אז שאצטרך לחזור אותה ולתעד אותה כל כך מהר, אבל אשתדל לשחזר חלק מהנושאים המרכזיים שעלו בשיחה זו, ככל שזכרוני מאפשר:

ויסאם ג'ובראן: אתה והרקדנית לינה דיאב ניהלתם קבוצה של רקדניות מתלמדות צעירות (בבית ספר אל-אמל למחול). הגעתם לתוצאה מרשימה, שאפשר לבחון אותה בקנה מידה של מופעים עולמיים - אולי עדיין לא ברמת הביצוע אבל בוודאי בתוצר הסופי של העבודה. זה היה אתגר.

איימן ספייה:רוב מה שראית במופע נעשה על ידי הבנות, מתוכן וממעמקיהן... התפקיד שלי ושל לינה היה לעזור להן תחילה להוציא החוצה את דאגותיהן ואז לכוון את שפת המחול, ההבעה ואפילו הדיבור (שנחשב גם הוא לאחד ממרכיבי המופע).

ו.ג':אם כן, הייתה עבודה קבוצתית.

א.ס: וזה הדבר הכי יפה בכל העניין.

ו.ג': הריקוד הערבי (ודבקה באופן ספציפי) הוא ריקוד קבוצתי. מה חדש ושונה כאן?

א.ס: בריקוד הדבקה, השפה היא ליניארית וסימטרית. ישנן תנועות תכופות שעליך ללמוד בעל פה ולהיות בקנה אחד עם הקבוצה. אתה פשוט מזדהה עם הקבוצה, מחקה אותה, מתמזג איתה, וכולם מדברים בלשון אחת. ואילו כאן השפה שונה, שכן הקבוצה במופע*בין שני עולמות*אחידה אבל הריבוי של המשמעות קיים עם ריבוי הרקדניות, וזאת על מנת ליצור מרקם פוליפוני ונרטיבים קינטיים, בכך אין הזדהות עם הקבוצה, ואין חיקוי או דמיון. לכל אחת מהן יש סיפור אישי משלה, אישי בלבד, גם אם הוא דומה או מצטלב עם סיפוריהן של אחרות.

ו.ג':כיצד התמודדו הרקדניות עם הפתיחות הנועזת, ברמת הנושאים וברמת שפת הגוף? האם נתקלת בחסמים מסוימים עם

לינה? אולי גם לא מצד הבנות עצמן, אלא מצד ההורים!

א.ס: בניגוד לציפיות, בחברה שלנו קיימות אנרגיות עצומות ורצונות חבויים. כל מה שחסר הוא זמינות של אנשים מומחים המסוגלים להוציא אותם החוצה, ולכוון אותן, לצד מוסדות חובקים ותומכים.

ו.ג': ומה לגבי הקהל?

א.ס: הקהל תמיד חכם. עלינו לכבדו ולא לזלזל באינטליגנציה שלו. זה כל העניין.

ו.ג': :אבל החידוש מעורר טלטלה, במיוחד כשמדובר בשפת גוף.

א.ס: הקהל מתרגל לכל דבר. אמן צריך להאמין בדרך שלו, לשכנע, להתמיד ולהשפיע.

ו.ג': מה הדבר שרצית לעשות ולא עשית במופע זה?

א.ס: יותר עירום.

ו.ג': באיזה מובן?

א.ס: בכל המובנים... איך כותבים שיר עם עט יבש? איך תנגן בכלי שלך בעודך מתבייש בצליליו? איך תצייר בלי לשחרר את הצבעים שלך? הגוף בריקוד אינו רק כלי, אלא השפה עצמה. ואם אתה רוצה לדבר בחופשיות מוחלטת, עליך גם לשחרר את שפתך באופן מוחלט.

ו.ג': חזרת מלונדון, והחלטת להיות כאן ולעבוד כאן בקרב בני משפחתך ובחברה בה גדלת. כאמן, האם אתה עדיין רואה את עצמך כבן של חברה זו או כבן העולם הרחב?

א.ס: אני לא רואה שום סתירה בין מקום קונקרטי לאוניברסליות. הראש שלי חושב בשפת המחול הבינלאומית, באובייקטיביות ובמקצועיות שגדלתי עליהן. מה גם שאינני יכול לקשור את גופי לחבלי המקום ולתנאיו. אבל האוניברסליות אינה אומרת בהכרח ניכור ועקירה ממוצאך. לא?

ו.ג': אם אתה שואל אותי כמוזיקאי או כמשורר, הרי סוגיה זו מורכבת בעיניי. אם התנאים והמגבלות של המקום מחייבים אותך להיקשר לחבליו (כדבריך), אז אתה חייב להפר את התנאים ולפרוץ החוצה, או אפילו להתנתק. למה לא? התנתקות ממקום בהיותו ייצוג של העבר היא אפשרות קיימת באמנות, לא? עם זאת, זימון המורשת לשפה האוניברסלית שלך הוא עניין הכפוף לקריטריונים חסרי הגבולות של היצירתיות, וגם ללא תנאים מוקדמים. כל אחד מאיתנו עושה זאת בדרכו. או שאתה משכנע ומשפיע, או שאתה נכשל.

מה הפרויקט שעליו אתה חולם כרקדן? מה מימשת ממנו עד כה?

א.ס: אין לי חלום ספציפי. החלומות שלי גדלים איתי. הסביבה האמנותית מציעה לי לעבוד פה ושם, להשתתף בפרויקט, בסדנה או במופע וכו'... לפעמים אני מרגיש שזה ממלא את זמני ומספק לי מסלול אחד או יותר, פוטר אותי מהבחירה האישית לבד, ומעניק לי סיפוק ואושר, כי אני אוהב לעבוד עם אנשים. ולפעמים אני מרגיש שזה מסיח את דעתי וגורם לי לסטות מ"החלום" שיכול לעורר בי סיפוק, בלי לדעת בדיוק מהו חלום הזה. אבל אני יכול להבחין בו אם הוא יתגשם.

ו.ג': האם הוא התגשם?

א.ס: אני חושב שלא. כל מה שעשיתי עד כה עשוי לתרום לגיבוש הבשלות שלי, עם כישלונותיי והצלחותיי, ואולי יום אחד אגלה שכל זה היה רק מסלול להמראה, והריחוף טרם התממש. אולי זה גם לא יקרה וזה מה שמחזיק אותנו בחיים.

עבודתו של ספייה לעולם לא תושלם אלא במידה שהדורות הבאים יוכלו לבנות על מה שהוא ייסד, ללכת בדרכו ולהשריש את שפת המחול בחברה שלנו, לא כשפה אמנותית מקצועית, אלא כשפת שחרור ופתיחות שלא ניתן להשיג אלא דרך עבודה מפרכת, זיעה והתמדה. תודתנו לו לא תהיה אמיתית אם נאפשר למעבר שלו מהחיים להיות אירוע חולף.

איימן ספייה מת בתאונה, שלא ראוי לחגוג אותה. אולם חייו היו צעקה אנושית ופעילות אמנותית. הם היו מסר ופרויקט חיים, וזה מה שמצדיק חגיגה מתמדת. לא כפיית איסור על הגוף, וגם לא קידושו, אלא הכרה בו והשלמה איתו כמו שהוא.

1. Rambert School of Ballet and Contemporary Dance

- 2. ויסאם ג'ובראן, "האני בין שני עולמות", אתר פוסחא לתרבות, 31 מרץ 2019.
[10] https://tinyurl.com/ybxu4c25
- 3. Jean-Honoré Fragonard (1732 - 1806). "The Swing", The Wallace Collection is a museum in London.
- 4. *The Birth of Venus* Sandro Botticelli, (c. 1484-1486). Tempera on Canvas on canvas. 172.5 cm × 278.9 cm (67.9 in × 109.6 in). Uffizi, Florence.
- 5. ויסאם ג'ובראן, "האני בין שני עולמות", אתר פוסחא לתרבות, 31 מרץ 2019.

Source URL: https://www.tohumagazine.com/he/article/%D7%90%D7%99%D7%99%D7%9E%D7%9F-%D7%A1%D7%A4%D7%99%D7%99%D7%94-%D7%9E%D7%9E%D7%93%D7%99-%D7%94%D7%97%D7%9C%D7%9C-%D7%94%D7%A8%D7%99%D7%A7-%D7%95%D7%94%D7%A9%D7%90%D7%9C%D7%94-%D7%9E%D7%94-%D7%90%D7%97%D7%A8-%D7%9B%D7%9A

Links
[1] https://tohumagazine.com/sites/default/files/%D8%A3%D9%8A%D9%85%D9%86_0.jpg
[2] https://www.tohumagazine.com/he/file/%D7%90%D7%99%D7%99%D7%9E%D7%9Fjpg
[3] https://tohumagazine.com/sites/default/files/%D7%90%D7%99%D7%99%D7%9E%D7%9F.jpg
[4] https://www.tohumagazine.com/he/file/%D8%A3%D9%8A%D9%85%D9%86jpg
[5] https://tohumagazine.com/sites/default/files/%D8%A3%D9%8A%D9%85%D9%86.jpg
[6] https://www.tohumagazine.com/he/file/safiah-1jpg
[7] https://tohumagazine.com/sites/default/files/safiah%201.jpg
[8] https://www.tohumagazine.com/he/file/safia-2jpg
[9] https://tohumagazine.com/sites/default/files/safia%202.jpg
[10] https://tinyurl.com/ybxu4c25